

Pappa och barn

En femtedel av alla pappor bor skilda från sina barn. Men det betyder inte att de slutat umgås. Pappan bor ofta i närheten och de flesta träffar regelbundet sina barn. Föräldrarna har för det mesta gemensam vårdnad även efter att de har flyttat isär. Det innebär att de allra flesta pappor, tillsammans med mamman, ansvarar för att barnen får vad de behöver. Men det finns ändå 16 000 barn som helt saknar kontakt med sin far och ytterligare 25 000 vars far avlidit eller är okänd.

Av Elisabeth Landgren Möller

Att bo och leva med barn är ett privilegium för en mycket stor del av kvinnor i de riktigt barnintensiva åldrarna. I åldrarna från 35 till 40 år bor omkring 80 procent av kvinnorna tillsammans med egna barn under 18 år. Inte i någon ålder gäller det mer än 60 procent av männen. Deras mest barnintensiva år inträffar från 38–44 års ålder. Det finns fler män än kvinnor i de aktuella åldrarna och män löper därför större risk att "bli utan" både partner och barn. Nära en fjärdedel, 23

procent, av 45-åriga män är barnlösa men endast 14,5 procent av kvinnorna.

Pappa bor inte här

Åtskilliga pappor bor skilda från samtliga sina barn, i varje fall om man med att bo tillsammans menar att vara skrivna på samma adress. I den meningen bor en femtedel av alla pappor skilda från samtliga egna barn under 18 år. Motsvarande tal bland mödrar är 3 procent. Det innebär att nästan 200 000 pappor till 0–17-åriga barn och ungdomar bor någon annanstans än med mamman och barnen.

Många pappor bor ändå ganska nära. 45 procent av barn under sex år, som bor med sin mamma, har sin pappa på mindre än 5 kilometers avstånd. Bland tonåringar under 18 år bor 35 procent på samma korta avstånd från sin far.

Halva tiden hos pappa

Men barn kan ju också bo växelvis hos mamma och pappa. Enligt de senaste uppgifterna från SCB:s undersökning om levnadsförhållanden, från 2000/2001, rör det sig om 78 000 barn. Det innebär att kanske 50 000 föräldrapar skulle vara involverade. Det i sin tur gör

att inte 20 utan kring 15 procent av papporna skulle bo helt skilda från sina barn dvs. umgås eller bo med barnen under mindre än halva deras tid.

Besöker varandra

Även om far och barn tillbringar mindre än halva sin tid tillsammans har de sällan tappat kontakten. De flesta "separerade barn" träffar regelbundet sina båda föräldrar och över tiden har kontakterna blivit mer frekventa. För tio år sedan träffade 27 procent av alla "separerade" barn sin pappa minst en gång i veckan eller de bodde tillsammans halva tiden. Till åren 2000/2001 har den andelen ökat till 40 procent. De flesta övriga "separerade" barn träffar sin frånlevande pappa ibland, om än inte så ofta som minst en gång i veckan.

Det är framför allt det växelvisa boendet som har ökat kraftigt och alldeles särskilt bland de yngsta barnen. Bland "separerade" förskolebarn, 0–6 år, har andelen som bor lika mycket hos båda föräldrarna ökat från 6 till 21 procent. Ser man till hela gruppen "separerade" från 0–17 år är det fråga om en ökning från 4 till 17 procent.

Växelvis boende allt vanligare

Barn som inte bor med båda sina föräldrar efter hur ofta de träffar "den andre föräldern". Procentuell fördelning

	1992/93	2000/01
Växelvis boende	4	17
Träffas minst varje vecka	23	23
Träffas mera sällan	53	48
Ingen kontakt	9	4
Fader okänd	7	6
Uppgift saknas	4	3
Samtliga "separerade" barn	100	100

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), SCB.

▲ Att bo lika mycket med mamma och med pappa, växelvis boende, är 4 gånger vanligare i dag än i början av 1990-talet. Att helt sakna kontakt har samtidigt blivit ovanligare.

Få pappor har ensam vårdnad

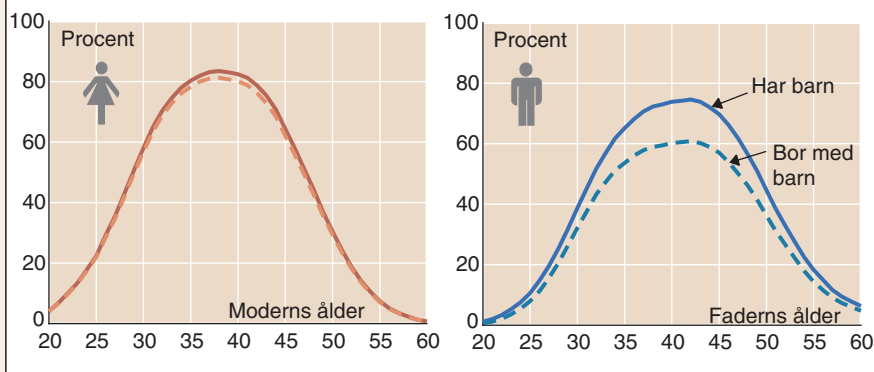
Samtliga föräldrar, sammanboende och separerade, med barn 0–17 år efter ensam och gemensam vårdnad 2001

	Mödrar (antal)	Fäder (antal)	Mödrar (%)	Fäder (%)
Har gemensam vårdnad för samtliga barn	882 400	887 800	84	87
Har ensam vårdnad för samtliga barn	98 300	6 600	9	1
Har både ensam och gemensam vårdnad	52 900	2 900	5	0
Har varken ensam eller gemensam vårdnad	2 900	75 000	0	7
Har gemensam vårdnad + ej vårdnad	10 000	51 200	1	5
Har ensam vårdnad + ej vårdnad	1 700	800	0	0
Samtliga med barn 0–17 år	1 048 100	1 024 400	100	100

▲ Att ha vårdnad om ett barn innebär att ha ett juridiskt ansvar för barnet utan att för den skull behöva bo ihop. Även om nästan 200 000 pappor bor skilda från sina barn så är det endast 75 000 som saknar vårdnad om åtminstone något av sina barn. Pappor som är vårdnadshavare delar oftast vårdnaden med modern. Pappor har sällan ensam vårdnad.

Nästan alla mödrar bor med sina barn

Andel kvinnor respektive män som har barn och andel som bor med minst ett eget barn 2001 (Egna barn = biologiska barn och adoptivbarn)

▲ Kvinnors mest barnintensiva år inträffar mellan 35 och 40. I de åldrarna har omkring 80 procent av alla kvinnor barn under 18 år och de bor nästan alltid med samtliga barn. Mäns mest barnintensiva år inträffar mellan 38 och 44 år. En femtedel av fäderna bor skilda från sina barn.

Att bo med andras barn

Många kvinnor och män fungerar som föräldrar inte bara för egna barn utan också för andra barn. Från 1960-talet och framåt har separationer mellan föräldrar blivit allt vanligare och många barn lever i ombildade familjer med mor och styvfar eller far och stymor. År 2000 gällde det uppskattningsvis omkring 10 procent av alla 0–17-åringar, omkring 170 000 barn med sammanlagt omkring 135 000 styvfäder och 22 000 stymödrar. En tredjedel av stymödrarna respektive styvfäderna har också egna barn. Men två av tre styvfäder och stymödrar har inga egna barn under 18 år.

Med både "halvtidsföräldrar" och samtliga styvföräldrar inräknade får vi till slut nästan lika många män som kvinnor som bor och lever med barn under 18 år, närmare bestämt 1 033 000 kvinnor och kanske 975 000 män.

Föräldraskap förblir

Även om man separerar från sin partner skiljer man sig inte från sitt föräldraskap. Det visar sig i praktiken genom att de allra flesta föräldrar har gemensam vårdnad om sina barn även efter att de skilts åt.

Gemensam vårdnad innebär att båda föräldrarna har ansvar för att barnet får vad det behöver och har rätt till. När föräldrarna inte bor ihop ska de tillsammans besluta vem av dem som ska vårda barnet och ha det hos sig och hur den

andra föräldern ska träffa barnet. Gemensam vårdnad betyder alltså fortsatt gemensamt ansvar men behöver inte betyda att barnet bor lika mycket hos var och en av föräldrarna

Även om så många som nästan 200 000 pappor bor skilda från samtliga sina barn under 18 år så är det bara 75 000 som inte har vårdnaden om åtminstone något barn. Bland mödrar är det 3 000 som inte har vårdnad om något av sina barn under 18. De flesta pappor och mammor har alltså vårdnad om åtminstone något barn, 93 procent av alla fäder och praktiskt taget alla mammor.

För fädernas del är det nästan alltid fråga om att de delar vårdnaden med mamman, gemensam vårdnad. Att pappor har ensam vårdnad är mycket ovanligt. Knappt 7 000 fäder har ensam vårdnad för samtliga sina barn och ytterligare 3 000 har gemensam vårdnad för vissa barn, ensam för andra. Många fler mammor har ensam vårdnad, 98 000 har ensam vårdnad för samtliga sina barn och ytterligare 53 000 har ensam vårdnad för några, gemensam för andra.

16 000 barn saknar pappakontakt

De allra flesta pappor är således närvarande på ett eller annat sätt. De bor stadigvarande med barnen eller alternativt under en del av deras tid. Det geografiska avståndet mellan barn och frånlevande föräldrar är ofta kort och umgänget är ganska frekvent.

Men det finns trots allt ett antal pappor som är i stort sett frånvarande. Tidigare studier, från början av 1990-talet, har visat att storstadsbarn och barn till invandrare har mindre frekventa kontakter med "frånlevande" fäder. Kontakterna tycks också minska i samband med att barnet får en styvfar. Kontakterna minskade kraftigt med ökande geografisk avstånd mellan barn och far.

Kontaktfrekvensen mellan barn och frånlevande far har ökat med åren men fortfarande saknar omkring 16 000 barn eller 4 procent av de "separerade" barnen helt kontakt med sin far. Till dessa ska läggas ytterligare omkring 25 000 barn vars far avlidit eller vars far är okänd. Sedan många år har vi haft en ganska intensiv information och diskussion om pappans betydelse för sina barn och angelägenheten av att barn och far träffas. Uppmärksamheten verkar ha haft effekt även om det är en bit kvar till dess alla barn, där det är möjligt, har tillgång till sin pappa ●

Elisabeth Landgren Möller arbetar inom SCB:s program demografisk analys och jämställdhet och ingår i ValfärdsBulletinens redaktion, tfn 08-506 943 89, e-post: elisabeth.moller@scb.se

Lästips

Mammor och pappor. Om kvinnors och mäns föräldraskap. Demografiska rapporter 2002:7, SCB. www.scb.se/publikat/publikation.asp?plonnr=577

Barn och deras familjer 1992–93. Rapport nummer 89 i serien Levnadsförhållanden, SCB.